THÉRÈSE RAQUIN

ÉMİLE ZOLA

Çeviren:
Umut Can Gökduman

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 1930
EDEBÎ ESERLER: 990

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-470-6

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: Bilal Erimez

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Baskı ve Cilt: Vizyon Basımevi Kâğıtçılık
Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. Nu: 1/Z
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika Nu: 52098

İstanbul - 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Émile Zola: Natüralizm akımının öncüsü Émile Zola, 2 Nisan 1840 tarihinde Paris'te doğar. Çocukluğu Aix-en-Provence'ta geçer. Babasının ölümüyle ailesi maddi sıkıntıya girer ve 1862 yılında Hachette'te çalışmaya başlar. Burada geçirdiği dört yıl, edebi alandaki güç mücadelelerini anlamasına olanak tanır. 1864 yılında ilk kitabı olan *Contes à Ninon*'u [Ninon'a Öyküler] ertesi yıl ise *La Confession de Claude*'u (Claude'un İtirafları) kaleme alır. 1867 yılında *Thérèse Raquin* yayımlanır. 1877 yılında yayımlanan ve *Rougon-Macquart* serisinin yedinci romanı olan *L'Assommoir* (Meyhane), yazarın ilk büyük edebi başarısı olarak görülür. 1880 yılında Maupassant ve Huysmans gibi natüralist yazarlarla birlikte kaleme aldığı savaş üzerine öykülerden oluşan *Les Soirées de Médan* (Medan Geceleri) adlı natüralist öyküler derlemesi yayımlanır. 1885 yılında *Germinal* romanı yayımlanır. 1898 yılında *L'Aurore* gazetesinde Yüzbaşı Dreyfus'ü savunduğu meşhur "J'accuse" ("Suçluyorum") yazısı yayımlanır, bunun üzerine bir yıl hapse mahkûm edilir ve sonrasında Londra'ya sürgün edilir. *Nana, La Joie de vivre* (Yaşama Sevinci), *L'Œuvre* (Eser), *La Bête humaine* (Hayvanlaşan İnsan) gibi sayısız yapıta imza atan Émile Zola 29 Eylül 1902'de dünyaya gözlerini yumar.

Umut Can Gökduman: 1988 yılında Ankara'da doğdu. Hacettepe Üniversitesi Fransızca Öğretmenliği Bölümünde lisans ve yüksek lisans; Strazburg Üniversitesi Profesyonel Çeviri alanında yüksek lisans eğitimini tamamladı. Hâlen Hacettepe Üniversitesi Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışıyor ve Yıldız Teknik Üniversitesi Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim doktora programında tez çalışmasını sürdürüyor. Fransızca çevirilerinin yanı sıra akademik çalışma alanları arasında çeviri tarihi, yazın çevirisi ve görsel-işitsel çeviri yer alır.

ÇEVİRMEN ÖN SÖZÜ

XIX. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan natüralizm akımının öncüsü olan Fransız yazar Émile Zola'nın *Thérèse Raquin* adlı romanı ilk olarak 1867 yılında *L'Artiste* dergisinde tefrika edilmiş, daha sonra kitaplaştırılarak okurla buluşmuştur. Otuz iki kısa bölümden oluşan bu romanın bir üçüncü sayfa haberinden esinlenilerek kaleme alındığı ileri sürülmektedir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısı, gözlem ve deneye dayalı bilimin gelişmesine tanıklık eder. Aynı dönemde sosyal bilimler de gelişir. Bu bağlamda, Zola gibi natüralist yazarların Auguste Comte ve Hippolyte Taine gibi düşünürlerden etkilendiklerini söylemek yerinde olur. Kahramanları çağın bilimsel gelişmelerinden hareketle oluşturulan bu romanın hem fantastik hem polisiye hem de ahlaki roman ögeleri taşıdığı söylenebilir.

Émile Zola'dan Türkçeye yapılan ilk çeviri olma niteliğini haiz *Thérese Raquin*'in Türk okurla buluşması Osmanlı dönemine uzanmaktadır. Muallim Naci'nin çevirdiği ve ilk olarak *Mecmua-i Muallim*'de tefrika şeklinde yayımlanan bu roman daha sonra Alem Matbaası tarafından basılarak 1891 yılında *Terez Raken* adıyla okurla buluşmuştur. Cumhuriyet döneminde de roman pek çok kez yeniden çevrilmiştir.

Thérese Raquin romanının aynı zamanda göstergelerarası çeviri yolculuğundan da söz etmek yerinde olacaktır. Yapıt, kaynak dizgede 1873 yılında aynı adla bir tiyatro oyunu olarak da yazılmıştır. Türkiye'de ise *Thérese Raquin*'in 1922 yılında Mahmud Esad'ın uygulaması olan *Hortlak* adıyla sahneye konduğu, aynı eserin 1954 yılında da *Gelin* adıyla temsil edildiği ve 1972-73 yıllarında radyoda da oynandığı belirtilmektedir (Enginün & Kerman, 1976)[1]. Yapıtın dünya

[1] Enginün, İ. & Kerman, Z. (1976). Türkçede Emile Zola Tercümeleri ve Emile Zola Hakkında Yazılar Bibliyografyası (1885-1973). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 22, 243-265.

çapında çeşitli film uyarlamaları da bulunmaktadır. Bunlardan en çok öne çıkanlar Marcel Carné'nin yönettiği 1953 tarihli film (tr. Kader Değişmez) ve yönetmenliğini Charlie Stratton'un yaptığı 2013 tarihli Amerikan uyarlaması *In Secret* (tr. Sırlar) adlı filmdir.

Zola, yapıtına yöneltilen eleştirilerden dolayı ikinci baskıya bir ön söz yazma zorunluluğu hissetmiştir. Elinizdeki kitap 1868 tarihli bu ön sözle başlamaktadır. Osmanlıdan günümüze pek çok kez yeniden çevrilen, gerek XIX. yüzyıl Parisine gerekse ilgili yüzyıldaki toplum yapısına bakabilmemize olanak tanıyan bu yapıtın bir yeniden çevirisini okurun beğenisine sunuyoruz.

Umut Can Gökduman
Ankara, 2021

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ

Saflıkla bu romanın ön söz olmadan yayımlanabileceğini düşünmüştüm. Düşüncemi hep yüksek sesle söylemeyi ve yazdığım şeylerin en küçük ayrıntıları üzerinde bile durmayı alışkanlık hâline getirdiğim için önceden bir açıklama yapmama gerek duymadan anlaşılmayı ve yargılanmayı ummuştum. Görünüşe göre yanılmışım.

Eleştirmenler bu kitabı öfkeyle karşıladı. Birtakım ahlaklı insanlar, kendileri kadar ahlaklı gazetelerde, tiksintiyle yüzlerini buruşturdular ve bu kitabı ateşe atmak için ellerini sürmeye tenezzül dahi etmeyip maşayla tuttular. Her akşam yatak odalarından bildiren küçücük edebiyat sayfaları bile çöplükten ve pislikten bahsedip burunlarını tıkadılar. Bu şekilde bir karşılamadan hiç şikayetçi değilim; aksine meslektaşlarımın bir genç kız gibi hassas sinirlere sahip olmalarından pek memnun oldum. Yapıtımın beni yargılayanlara ait olduğu, bu konuda benim bir itiraz hakkına sahip olmadığım ve onların yapıtımı kokuşmuş bulabilecekleri tartışılmaz. Benim şikâyet ettiğim konu *Thérèse Raquin*'i okuyup yüzü kızaran gazetecilerden hiçbirinin romanı anlamamış olması. Anlamış olsalardı, belki de yüzleri daha da kızarırdı orası ayrı, ama en azından ben o zaman onların midelerinin bulandığını görmenin haklı sevincini yaşardım. Dürüst yazarların ne diye bağırıp çağırdıklarını kendileri dahi bilmezken, yine aynı kişilerin ahlaksızlıktan dem vurmaları sinir bozucu.

İşte bu yüzden, beni yargılayacak kişilere yapıtımı kendim sunmam gerekiyor. İleride meydana gelebilecek her türlü yanlış anlaşılmanın önüne geçmek için bunu birkaç satırla gerçekleştireceğim.

Ben *Thérèse Raquin*'de kişilikleri değil mizaçları incelemek istedim. Tüm kitap da bundan ibaret. Özgür iradeden yoksun, tüm eylemlerine bedenlerinin yazgısıyla girişen, yalnızca sinirleri ve damarlarındaki kanı yoğun olan karakterler seçtim. Thérèse ve Laurent hayvansı özellikler taşıyan insandan başka bir şey değil. Tutkuların onlara sessizce nasıl işlediğini, içgüdülerinin onları nasıl sürüklediğini anlama-

ya çalışarak sinir krizi sonucu meydana gelen nörolojik bozuklukları adım adım takip etmeye çalıştım. İki kahramanımın aşkları bir ihtiyacın giderilmesinden; işledikleri cinayet, kurtların kuzuları öldürmelerinin sonucunu kabul etmeleri gibi zinalarının sonucundan; son olarak pişmanlıkları olarak adlandırmak zorunda olduğum şey ise basit bir organik bozukluktan ve kopacak kadar gerilmiş sinir sisteminin isyanından oluşmaktadır. Ruhun tamamıyla kaybolduğunu kabul ediyorum, zaten böyle olmasını da ben istedim.

Umarım, amacımın her şeyden önce bilimsel olduğu anlaşılmaya başlanmıştır. İki karakterim, Thérèse ve Laurent yaratılırken kendime bazı sorular sormayı ve bu soruları yanıtlamayı denedim: Böylece iki farklı mizaç arasında oluşabilecek tuhaf birlikteliği açıklamaya çalıştım, sinirli bir yapıya sahip bir kişiyle şehvetli bir kişinin birleşiminden meydana gelen derin sarsıntıları gösterdim. Roman dikkatle okunduğu takdirde her bir bölümün fizyoloji ile ilgili ilginç bir vaka incelemesi olduğu görülecektir. Kısaca, yapmak istediğim tek bir şey vardı: Güçlü bir adam ile tatminsiz bir kadının hayvani yanlarını aramak, hatta onlarda yalnızca hayvanı görmek, onları şiddetli bir dramın içine atmak ve hisleriyle eylemlerini titizlikle not etmek. Ben sadece, canlı iki beden üzerinde cerrahların kadavralar üzerinde yaptığı analitik çalışmayı yaptım.

Gerçeği bulmanın keyifli arayışı içindeyken ve böylesi bir çalışmadan daha yeni çıkmışken insanların sizi yalnızca müstehcen sahneler çizmekle suçladıklarını duymanın zor geldiğini söylemek gerekir. Kendimi herhangi bir arzu duymadan çıplaklıkları resmeden ve yapıtlarındaki canlı bedenler karşısında şok olunduğu söylendiğinde şaşkına dönen ressamların durumunda buldum. *Thérèse Raquin*'i yazarken dünyayı unuttum, insan mekanizmasının analizine tamamıyla kendimi vererek hayatın birebir ve titiz kopyasında kendimi kaybettim ve inanın Thérèse ile Laurent'ın acımasız aşkları bana hiç de ahlaksız ve kötü duygulara sevk edebilecek türden bir aşk gibi gelmedi. Kahramanlarımın insani yanları, tıpkı karşısında çıplak bir kadın uzanan ve tek düşüncesi bu kadını tüm gerçek biçimleri ve renkleri ile tuvaline aktarmak olan ressamın gözünde kaybolduğu gibi kaybolmuştu. Bu yüzden de yapıtımın çamur ve kan birikintisi, lağım, necaset gibi görülmesine çok şaşırdım. Eleştirinin hoş bir oyun olduğunu bilir ben de oynarım; ama açıkça söyleyeyim tüm bu saldırılar beni şaşırttı.

Kitabımı savunmayı geçtim, açıklamak için bile tek bir meslektaşım çıkmadı ortaya. "*Thérèse Raquin* romanının yazarı, önümüze pornografik sahneler sermekten hoşlanan sefil bir histerik," diye haykıran korodan "Hayır, bu yazar insanın kokuşmuşluğunda, bir hekimin amfide kendini unuttuğu gibi unutmayı başarabilen sade bir analizci," diyen birinin çıkmasını nafile bekledim.

Basının, kendi tabiriyle duygularını zedeleyen bir yapıta sempati duymasını beklemediğimi belirtmek isterim. Böyle bir isteğim yok. Yalnızca, bir romancının niyetini on sayfada anlayabilecek göze sahip olması beklenen meslektaşlarımın benden bir nevi edebi lağımcı yaratmasına şaşırıyorum ve naçizane beni bundan sonra olduğum gibi görmelerini ve benimle olduğum kişi olarak tartışmalarını rica ediyorum.

Hâlbuki, ahlak adı altında bir avuç çamuru alıp yüzüme atmadan da *Thérèse Raquin*'i anlamak, kendini gözlem ve analiz sahasında konumlandırmak, gerçek hatalarımı bana göstermek çok da zor değildi. Bunun için biraz zekâ, biraz da gerçek eleştiri anlayışı yeterliydi. Bilim alanında birini ahlaksızlıkla suçlamak hiçbir şey ispatlamaz. Romanım ahlaksız mı bilmiyorum, itiraf etmeliyim ki romanım daha iffetli olsun ya da daha az iffetli olsun diye bir endişe duymadım. Ancak şunu biliyorum ki, ahlaklı insanların okuduklarında pislik bulacakları şeyler koymak bir an olsun aklıma gelmedi; en ateşlileri dâhil her sahneyi yalnızca bir bilge merakıyla yazdım; beni yargılayanlara, yazdıklarımda, on bin kopya basılan, gizli saklı okunan ve *Thérèse Raquin*'deki gerçeklerin kendilerine mide bulantısı verdiğini söyleyen o gazetelerin hararetle tavsiye ettiği pembe küçük kitaplardaki gibi gerçekten müstehcen tek bir sayfa bulmaları konusunda meydan okuyorum.

Bugüne kadar yapıtımla ilgili birkaç kötü söz ve pek çok saçmalık okudum. Tıpkı eleştirmenlerin tavrı hakkında ne düşündüğümü soran bir arkadaşıma söyleyeceğim gibi burada da sakince söylüyorum. Ne kadar az ilgiyle karşılaştığımdan yakındığımda üstün yetenek sahibi bir yazar, bana şu derin sözleri söyledi: "Size tüm kapıları kapatacak çok büyük bir kusurunuz var: siz bir ahmakla ona ahmak olduğunu hissettirmeden iki dakika bile konuşamıyorsunuz." Sorun bu olmalı; eleştirmenleri zeki olmamakla suçlayarak kendime kötülük yaptığımın farkındayım ama yine de dar görüşlülüklerine, hiçbir

yöntem anlayışı olmadan körü körüne yargılarda bulunduklarına tanık oldukça onları küçümsemekten kendimi alıkoyamıyorum. Burada elbette ahmakların edebiyatla ilgili ön yargılarıyla yargılayan, insani bir yapıtın anlaşılması için gereken geniş insani bakış açısına sahip olamayan günümüzdeki eleştirmenlerden bahsediyorum. Daha önce hiç böyle bir beceriksizlikle karşılaşmamıştım. Küçük eleştirmenlerin *Thérèse Raquin* vesilesiyle bana atmaya çalıştıkları birkaç yumruk her zaman olduğu gibi yine boşlukta kayboldu. Bu eleştirmenler daima yanlış yere yumruk savururlar. İstediğini elde edeceğine safça inanan oyuncu kadının zıplamalarını alkışlar sonra da fizyolojik bir incelemenin ahlaksız olduğunu haykırırlar, hiçbir şeyden anlamaz, hiçbir şey anlamak istemez, telaş hâlindeki ahmaklıkları onlara vurmalarını söylediğinde onlar da karşılarına kim çıkarsa yumruk savururlar. İşlenmeyen bir kabahatten dolayı dayak yemek sinir bozucudur. Zaman zaman, müstehcen bir şeyler yazmadığım için pişmanlık duyuyorum; bana öyle geliyor ki sebebini bilmediğim ve başıma düşen tuğlalar gibi yumrukların ortasında bulunmaktansa hak ettiğim bir yumruk yeseydim daha mutlu olurdum.

Günümüzde bir kitabı okuyabilen, anlayabilen ve yargılayabilen ancak iki üç kişi var. Ben bunlardan alacağım derslere razıyım, çünkü biliyorum ki onlar benim niyetimi iyice anlamadan ve çabalarımın sonucunu takdir etmeden konuşmazlar. Onlar ahlak ve edebi utanma gibi büyük boş sözler etmekten kaçınırlar; bu, sanatta özgürlük döneminde bana istediğim konuları seçme hakkı tanır, edebiyatın şanına yalnızca ahmaklığın leke süreceğini bilerek benden yalnızca özenli yapıtlar beklerler. *Thérèse Raquin*'de uygulamaya çalıştığım bilimsel analiz elbette onları şaşırtmaz; bu yapıtta, geleceği delmek için yüzyılın hararetle yararlandığı evrensel araştırma aracı olan modern yöntemi bulacaklardır. Ulaştıkları sonuç ne olursa olsun, benim, çevrenin ve koşulların baskısı altında organizmada meydana gelen büyük mizaç ve değişimleri incelemekten oluşan çıkış noktamı kabul edeceklerdir. O zaman kendimi, iyi niyetle gerçeği arayan, çocukça davranmayan, utanıyormuş gibi yapmayan, çıplak ve canlı anatomi parçalarının karşısında kendini midesi bulanıyormuş gibi göstermeye zorlamayan gerçekten yargılayan kişilerin karşısında bulurum. Art düşünce olmadan yapılan bir inceleme tıpkı ateşin yaptığı gibi her şeyi temizler. Şüphesiz, şu an zihnimde tasarladığım mahkeme karşısında yapıtım

iddiasız görünecektir; yapıtımın her tür sert eleştiriyle karşılaşmasını, tüm bunlardan sonra bütün kelimelerin üstü çizili kapkara çıkmasını isterim. Böylece hiç değilse yapmadığım bir şey için değil de yapmaya çalıştığım şey için eleştirildiğimi görmenin derin hazzını tadabilirim. Bilime, tarihe ve edebiyata yenilik getiren yöntemli ve natüralist eleştirinin kararını şimdiden duyar gibiyim: "*Thérèse Raquin* aşırı istisnai bir vaka incelemesi; modern yaşamın dramı daha esnektir, korkunun ve deliliğin içine daha az kapanmıştır. Bu gibi durumlar, bir yapıtta ikinci plana atılır. Gözlemlerinden hiçbirini kaybetmeme isteği yazarı her detayı öne sürmeye itmiş ve bu da bütüne daha fazla gerilim ve acılık vermiştir. Öte yandan, biçem, bir analiz romanının gerektirdiği sadelikte değildir. Kısaca, yazarın şimdi iyi bir roman yazması için toplumu daha geniş bir çerçeveden görmesi, onu çok çeşitli açılardan tasvir etmesi ve özellikle net ve doğal bir dil kullanması gereklidir."

Salt kötü niyetleriyle insanı sinirlendiren saldırılara birkaç satırla yanıt vermek istemiştim ve kalemi elimde uzun süre tuttuğum zamanlarda hep başıma geldiği gibi kendi kendimle konuşmaya başladığımı fark ettim. Okurların bunu sevmediklerini bildiğim için burada duruyorum. Bir manifesto yazma isteğim ve bunun için vaktim olsaydı belki de bir gazetecinin *Thérèse Raquin*'den bahsederken kullandığı "çürümüş edebiyat" ifadesini savunmayı denerdim. Gerçi bu neye yarar ki? Parçası olmaktan gurur duyduğum natüralist yazarlar grubu kendi kendilerini savunan güçlü yapıtlar üretmek için yeterince cesur ve çalışkanlar. Bir romancıyı ön söz yazmaya zorlamak için belli bir eleştirmenin körü körüne bir taraf tutması gerekir. Sırf açıklık getirebilmek için ben de bu şekilde bir ön söz yazma gafletinde bulundum, rahat bir şekilde görebilmek için gün ortasında lamba yakılmasına ihtiyaç duymayan zeki insanlardan af diliyorum.

I

Rıhtımdan gelirken, Guénégaud Sokağı'nın bittiği yerde Mazarine Sokağı'ndan Seine Sokağı'na doğru âdeta bir koridor gibi uzanan dar ve loş Pont-Neuf Pasajı bulunur. Bu pasaj, olsa olsa otuz adım uzunluğunda, iki adım genişliğindedir. Yıpranmış, yerlerinden sökülmüş, aralarından kekremsi kokular sızan sarımtırak taşlarla döşelidir. Dik açılı ve pasajın üstünü örten cam tavan kirden kapkaradır.

Yoğun güneşin sokakları kasıp kavurduğu sıcak yaz günlerinde beyazımtırak bir aydınlık, kirli camlara düşerek pasajın içinde sefilane gezinir. Kışın o berbat günlerinde, o sisli sabahlarda, camlardan yapış yapış döşeme taşlarının üzerine düşen tek şey kirli ve karanlık gecedir.

Sol tarafta, dışarıya soğuk bir mahzen havası veren karanlık içinde alçak ve basık dükkânlar yer alır. Buralarda tozdan griye dönmüş tezgâhlarıyla karanlığın içinde uyuyan kitap sahafları, oyuncakçılar ve kartoncular vardır. Küçük pencerelerden yapılmış vitrinlerde eşyalar yeşilimtırak yansımalarla tuhaf bir biçimde parıldar. Biraz ötede, tezgâhların arkasında, kapkaranlık dükkânların içinde garip şekillerin hareket ettiği iç karartıcı sayısız oyuk bulunur.

Sağ tarafta, tüm pasaj boyunca bir duvar uzanmaktadır. Karşı taraftaki dükkânlar buraya dar dolaplar yerleştirmişlerdir. Ne olduğu belirsiz nesneler, yirmi yıl önce orada unutulmuş eşyalar, korkunç bir kahverengiye boyanmış tahtalar üzerine yayılmıştır. Sahte mücevher satıcısı bir kadın da bu dolaplardan birisine kurulmuştur. Maun ağacından kutunun içine, mavi kadifenin üzerine büyük bir itinayla yerleştirdiği on beş kuruşa yüzükler satar.

Kabaca sıvanan duvar, tıpkı cüzzam hastalığına yakalanmış ve dikişli yara izleri taşıyor gibi camekânın üstünde yükselir.

Pont-Neuf Pasajı pek gezilecek bir yer değildir. Yalnızca yolu fazla

uzatmamak ve birkaç dakika kazanmak için geçilir buradan. Tek dertleri, varacakları yere hızlıca ve kestirmeden gitmek olan çalışanlar geçer bu pasajdan. Burada iş önlüklü çıraklar, dikişlerini taşıyan kadın işçiler, koltuklarında paketler taşıyan kadınlar ve erkekler görülür. Bir de camlardan süzülen donuk ışığın altında yürüyen yaşlılar ve okul çıkışı koşarak gürültü patırtı yapan, döşeme taşlarına ahşap ayakkabılarıyla vuran bir sürü çocuk olur. Gün boyu, taşlar üzerinde çınlayan kuru ancak hareketli bir gürültü vardır. Bu gürültünün düzensizliği rahatsız edicidir. Kimse konuşmaz, kimse bekleme yapmaz, herkes başı önde, hızlı adımlarla yürüyerek dükkânlara göz ucuyla dahi bakmadan kendi işinin gücünün peşinden gider. Esnaf, pasajdan geçen birileri şaş kaza tezgâhlarının önünde durursa onlara endişeyle bakar.

Akşamları, kare biçimindeki ağır fenerlerin içine hapsolmuş üç havagazı lambası pasajı aydınlatır. Camlara asılmış bu gaz lambalarından kızıl bir ışık süzülür, lambalardan etrafa zaman zaman kaybolmaya yüz tutmuş ve titreyen daireler şeklinde solgun bir ışık yayılır. Pasaj o zaman tam bir cendereye dönüşür ve korkunç bir hâl alır; uzun gölgeler döşeme taşları boyunca uzanır; sokaktan nemli bir rüzgâr gelir ve böylece pasaj âdeta üç cenaze kandiliyle aydınlanan bir yeraltı mağarasını andırır. Dükkân sahipleri, tezgâhlarında, bu gaz lambalarının yaydığı cılız ışıkla yetinir; dükkânlarında yalnızca tezgâhlarının bir köşesine koydukları abajuru yakarlar. Bu sayede, gelip geçenler, gece de gündüz de bu küçük dükkânlarda ne olduğunu anlayabilirler. Siyahımtırak dükkânların önlerinde, bir kartoncunun vitrininden ışık yayılır, iki gaz lambası iki sarı alevin gölgesini deler. Diğer tarafta, argand lambasının içine yerleştirilmiş bir mum, sahte mücevher kutusuna yıldızlardan ışık saçar. Satıcı kadın, elleri şalının altında, dolabının arkasında uyuklar.

Bundan birkaç yıl önce, bu satıcı kadının karşı tarafında cam yeşili tahta kaplamalarındaki çatlaklardan rutubet sızan bir dükkân vardı. Tahtadan yapılmış dar ve uzun tabelasında, kara harflerle şu kelime yazıyordu: *Tuhafiye*. Kapının camlarından bir tanesinde ise kırmızı harflerle bir kadın ismi yazılıydı: *Thérèse Raquin*. Kapının sağ ve sol tarafında mavi kâğıt kaplı derin vitrinler uzanıyordu.

Gündüzleri oraya bakan biri karanlık içindeki tezgâhı yalnızca hayal meyal görebilirdi.

Birkaç çamaşır, tanesi iki üç franklık dantelli tül boneler, muslin kolluklar, yakalıklar; trikolar, kadın erkek çorapları, pantolon askıları… Sararmış ve eskimiş her bir ürün içler acısı bir hâlde tel çengellere asılı duruyordu. Vitrin, tepeden tırnağa saydam bir siyahın içinde acınaklı bir hâle bürünen beyazımtırak paçavralarla dolup taşıyordu. Parlak beyazlıkta olan yeni boneler mavi kağıtla kaplanan tahtanın üzerinde çiğ lekeler bırakıyordu. Bir perde çubuğuna asılı rengarenk çoraplar, muslinlerin üstünde soluk ve belli belirsiz ayrıntılar oluşturuyordu.

Diğer tarafta, daha dar bir vitrinde, büyük yeşil yün yumakları, beyaz kartonlara dikilmiş siyah düğmeler, renk renk, boy boy kutular, yuvarlak mavimtırak kâğıtlar üzerine serilmiş çelikten boncuklu saç fileleri, tığ demeti, halı örnekleri, şerit makaralar, beş altı yıldır burada uykuya yatmış solgun ve donuk eşyalar yığını bulunuyordu.

Yazın, öğlene doğru, güneşin meydanları ve sokakları kızıl renge boyayıp ortalığı kasıp kavurduğu esnada diğer vitrindeki bonelerin arka tarafında genç bir kadının sert ve solgun yüzü yan profilden görülüyordu. Bu yüz, dükkânda hüküm süren karanlığın içinden hayal meyal kendini gösteriyordu. Dar bir alnın altında, ince uzun bir burun; iki soluk pembe çizgi hâlinde dudaklar, kalın ve yumuşak bir çizgiyle boynuna doğru uzanan kısa ve keskin hatlı bir çene. Karanlıkta kaybolan vücudu görünmüyor; yalnızca, gür, koyu renk saçlarının altında ezilmiş gibi kocaman açılmış kara gözlerin oyduğu mat bir beyazlıkta yan taraftan yüzü görünüyordu. Bu yüz, orada, nemli perde çubuğunun pas izi bıraktığı iki bone arasında saatlerdir sakin ve hareketsiz duruyordu.

Akşamları, lamba yandığında dükkânın içi görünüyordu. Dükkân, geniş olmasa da uzundu; bir ucunda küçük bir tezgâh, diğer ucunda ise birinci kattaki odalara çıkan döner merdiven bulunuyordu. Duvarlara vitrinler, dolaplar ve yeşil karton kutular yerleştirilmişti. Dört sandalye ve bir masa, mobilyayı tamamlıyordu. Odanın çıplak ve dondurucu bir hâli vardı. Paketlenmiş, köşelere sıkıştırılmış ürünler, bir renk cümbüşü oluşturarak dükkânın içinde gezinmiyordu.

Genellikle, tezgâhın arkasında oturan iki kadın olurdu: yüzü yandan ciddi gözüken genç kadın ve uyuklarken bir yandan da tebessüm eden yaşlı kadın. Yaşlı kadın, altmış yaşlarındaydı. Sakin bir ifadesi olan dolgun yüzü lambanın altında aydınlanıyordu. Tezgâhın bir kö-

şesine kurulmuş iri bir tekir kedi kadının uyuklamasını seyrediyordu.

Daha aşağıda, bir sandalyede oturmuş, otuzlu yaşlarında bir adam ya bir şeyler okuyor ya da genç kadınla konuşuyordu. Ufak tefek, cılız, cansız tavırlı; mat sarı saçlı, seyrek sakallı, çilli suratlı bu adam, hasta, şımarık bir çocuğa benziyordu.

Saat on olmadan biraz önce yaşlı kadın uyanıyordu. Dükkân kapatılıyor, tüm aile yatmak için üst kata çıkıyordu. Tekir kedi de mırlayarak ve trabzanın her bir direğine kafasını sürterek sahiplerinin peşi sıra gidiyordu.

Üst kat üç odadan oluşuyordu. Merdiven, aynı zamanda salon olarak da kullanılan yemek odasına çıkıyordu. Solda, duvardaki bir oyuğun içinde çini soba, karşısında ise bir büfe vardı. Duvar boyunca sandalyeler sıralanmıştı. Odanın tam ortasında, tamamıyla açık bir yuvarlak masa vardı. En dipte, cam bölmenin arka tarafında karanlık bir mutfak bulunuyordu. Yemek odasının her iki yanında birer yatak odası vardı.

Yaşlı kadın, oğlunu ve gelinini öptükten sonra, odasına çekiliyordu. Kedi, mutfaktaki sandalyelerden birinin üstüne yatıp uyuyordu. Karı koca odalarına gidiyordu. Odalarında, karanlık ve dar bir yoldan pasaja açılan ikinci bir kapı daha vardı.

Ateşten tir tir titreyen adam, yatağa yatıyor; bu esnada, genç kadın panjurları kapatmak için pencerenin kanatlarını açıyordu. Kadın, bir müddet, acemice sıvanmış, dehlizin üstünden yükselen kapkara duvarın önünde duruyordu. Bu duvarda müphem bakışlarını gezdiriyor, ardından da kibirli bir kayıtsızlıkla yatağa giriyordu.

II

Madam Raquin, Vernonlu yaşlı bir tuhafiyeciydi. Yaklaşık yirmi beş yıl boyunca Vernon'da küçük bir dükkânda yaşamıştı. Kocasının ölümünden birkaç yıl sonra bıkıp usanarak mallarını satmıştı. Bu satışa kendi biriktirdiği parayı da eklediğinde elinde kırk bin franklık bir sermaye olmuştu, bu da ona iki bin frank faiz getiriyordu. Bu para ona yeter de artardı. Bu dünyanın hazzından da tasasından da uzak, inzivaya çekilmiş bir yaşam sürüyordu; kendisine huzurlu, mutlu mesut, sakin bir yaşam yaratmıştı.

Ortalama dört yüz franga, bahçesi Seine kıyısına kadar inen küçük bir ev kiraladı. Kendi hâlinde ve gözlerden uzak bu ev manastırı andıran bir yerdi. Geniş çayırların arasında yer alan bu eve dar bir patikadan gidiliyordu. Evin pencereleri nehre ve nehrin diğer tarafındaki ıssız tepeciklere bakıyordu. Ellisini devirmiş bu kadıncağız, bu inziva ortamına kendini kapamış, oğlu Camille ve yeğeni Thérèse ile birlikte huzur ve neşe içinde yaşamaktaydı.

Camille o zamanlar yirmi yaşındaydı. Annesi onu hâlen küçük bir erkek çocuğu gibi şımartmaya devam ediyordu. Uzun süren ıstıraplı gençlik yılları boyunca Camille'i ölmekten kurtardığı için annesi oğlunu tapacak kadar çok seviyordu. Çocuk üst üste ateş nöbetleri geçirmiş, akla hayale gelmeyecek her türden hastalığa yakalanmıştı. Madam Raquin, ardı ardına gelen tüm bu berbat hastalıklarla baş etmek için on beş yıl boyunca amansız bir mücadele verdi. Sabrıyla, ona gösterdiği itinayla ve sonsuz sevgisiyle çocuk tüm bu hastalıkları yenmişti.

Camille büyümüş ve ölümden kurtulmuştu kurtulmasına ama vücuduna sancılar veren titreme nöbetlerinden bir türlü kurtulamamıştı. Büyümesi durmuş, ufak tefek ve çelimsiz kalmıştı.

İnce uzun kol ve bacakları ağır aksak ve yorgun bir şekilde hareket ediyordu. Bu zayıflığından ötürü annesi onu daha da çok seviyordu.

Küçücük solgun yüzüne zafer elde etmiş bir şefkatle bakıyor; oğluna toplamda on defadan daha fazla yaşam verdiğini düşünüyordu.

Camille, hastalıktan fırsat bulabildiği sıralarda, Vernon'da bir ticaret okulunda bazı dersleri takip etmişti. Orada gramer ve aritmetik öğrendi. Bilgisi, dört işlem ve çok yüzeysel bir dilbilgisi ile sınırlı kaldı. Daha sonra yazma ve defter tutma dersleri aldı. Madam Raquin, kendisine oğlunu ortaokula göndermesi salık verildiğinde korkudan titriyordu kendisinden uzakta oğlunun öleceğini düşünüyor, kitapların onu öldüreceğini söylüyordu. Sonuçta Camille cahil kaldı ve bu cahillik onun zayıflığını daha da artırdı.

On sekiz yaşında, aylak aylak gezmekten ve annesinin kendisini sarıp sarmaladığı şefkatli kollarından delice sıkıldığı için bir kumaş tüccarının yanına kâtip olarak girdi. Ayda altmış frank kazanıyordu. Kendisini katlanılamaz bir aylaklığa iten endişeli bir ruh hâli vardı. Her bir rakamını sabırla hecelediği büyük matematik işlemlerinin üstüne iki büklüm eğildiği bu memurluk işinde kendisini daha huzurlu ve daha sağlıklı hissediyordu. Akşamları, yorgun argın, kafası bomboş, içinde bulunduğu afallama içinde sonsuz hazlar tadıyordu. Kumaş tüccarının yanına çalışmaya girerken annesiyle kavga etmek zorunda kalmıştı; annesi onu iki yumuşacık yorgan arasında, hayatın olumsuzluklarından uzakta, daima dizinin dibinde istiyordu. Genç delikanlı, otoriter bir tavırla konuştu ve tıpkı diğer çocukların oyuncak istemekte direttikleri gibi iş konusunda diretti. Bunu da bir zorunluluk olarak değil de içinden öyle geldiği, hâl böyle gerektirdiği için yaptı. Annesinin şefkati ve fedakârlığı kendisine vahşi bir hodbinlik vermişti; kendisine acıyanları ve kendisini sevenleri sevdiğini düşünüyordu, ne var ki aslında, kendi içinde, herkesten uzakta, yalnızca kendi rahatına düşkün, keyfini artıracak her türden yolu arayarak yaşıyordu. Annesinin üzerine titremesinden canı sıkıldı, kendisini ilaçlı sulardan ve sıvı ilaçlardan kurtaracak, derince bir zevk duyacağı aptalca bir uğraş edindi. Akşamları iş dönüşü, kuzini Thérèse ile Seine kıyısında zaman geçiriyordu.

Thérèse yakında on sekizine basacaktı. Bundan on altı yıl önce, günlerden bir gün, Madam Raquin'in hâlen tuhafiyecilikle uğraştığı sıralarda, kardeşi, Yüzbaşı Degans, kendisine kollarında bir küçük kız çocuğu getirmişti. Kardeşi Cezayir'den geliyordu.

"Sen bu kız çocuğunun halasısın," demişti adam gülümseyerek